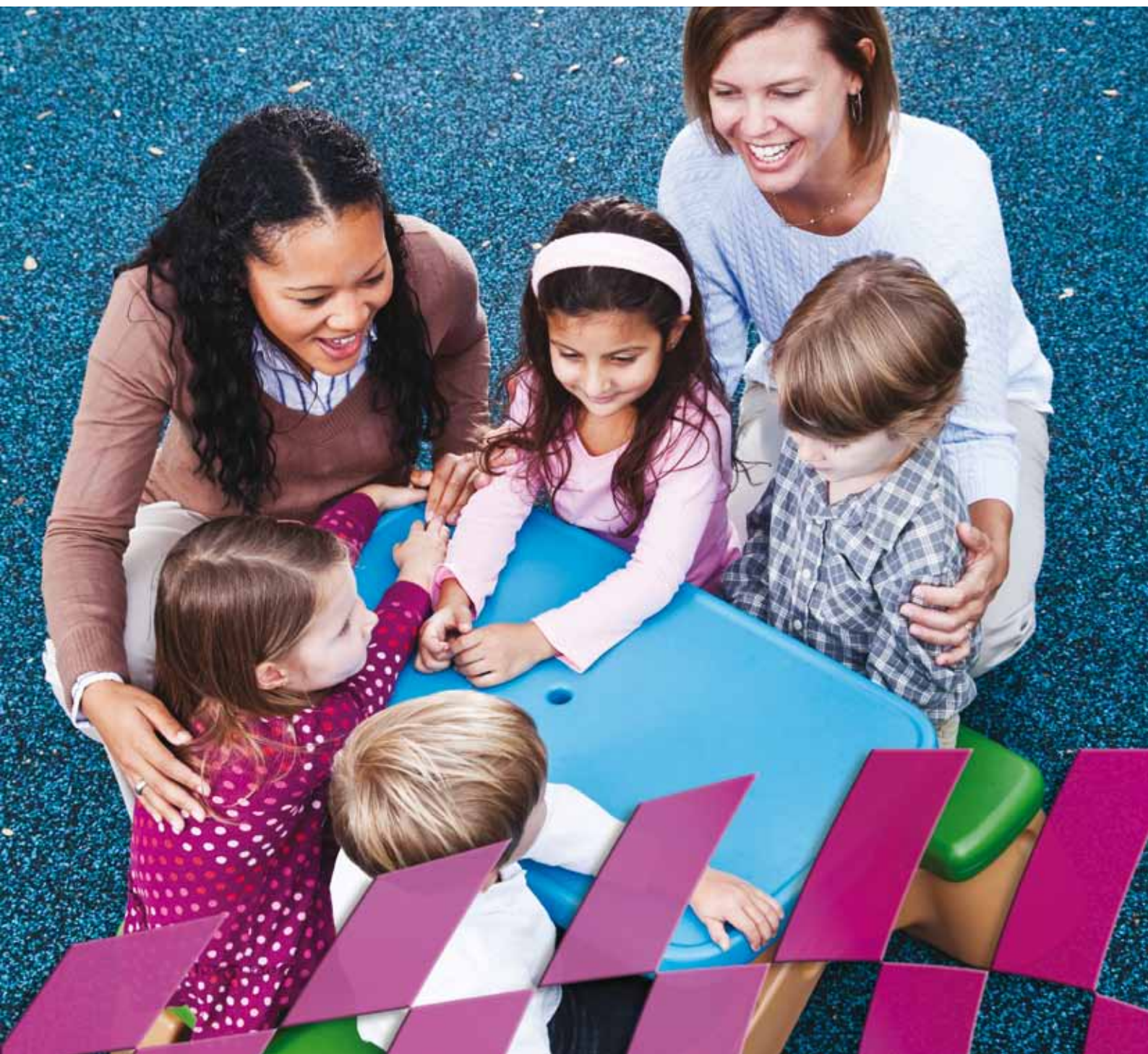

De rol van de Centra voor Jeugd en Gezin bij versterking van de pedagogische civil society

Handreiking voor gemeenten

Tekst

Mireille Gemmeke (Nederlands Jeugdinstituut)

Eindredactie

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Met medewerking van

Pieter Paul Bakker (Nederlands Jeugdinstituut)

Moniek van Dijk (Nederlands Jeugdinstituut)

Micha de Winter (Universiteit Utrecht)

Dienke van Dijk (Ministerie VWS).

Met dank aan het team van Allemaal Opvoeders van het Nederlands Jeugdinstituut en de Universiteit Utrecht.

Bronnen

RMO/RVZ (2009). *Investeren rondom kinderen*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling/Raad voor Volksgezondheid.

Scales, P. C., Benson, P. L., Roehlkepartain, E. C., Hintz, N. R., Sullivan, T. K., & Mannes, M. (2001). *The role of neighborhood and community in building developmental assets for children and youth: A national study of social norms among American adults*. *Journal of Community Psychology*, 29(6), 703-727.

Winter, M. de (2008). *Het moderne van kindermishandeling*. In W. Koops, B. Levering & M. de Winter (Eds.), *Opvoeding als spiegel van de beschaving*. Amsterdam: SWP.

Winter, M. de (2010). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Van achter de voordeur naar democratie en verbinding*. Amsterdam: SWP publishers.

Meer lezen? De literatuurlijst behorende bij deze handreiking is te vinden op www.allemaalopvoeders.nl, onder 'achtergrond'.

© Nederlands Jeugdinstituut

Nederlands
Jeugd
instituut

December 2011

De rol van de Centra voor Jeugd en Gezin bij versterking van de pedagogische civil society

Handreiking voor gemeenten

Inleiding	2
1 De pedagogische civil society en het Centrum voor Jeugd en Gezin	4
2 Hoe kunt u in uw gemeente de pedagogische civil society versterken?	7
A Sturen op het versterken van de pedagogisch civil society	7
1 Visie verwoorden en delen	7
2 Legitimeren van beleid	7
3 Concrete plannen maken, waarin doelen zijn vertaald	8
4 Afspraken maken en een trekker aanwijzen	8
5 Verankering in beleid	9
6 Gemeentelijke regie op samenwerking en het betrekken van burgers	10
3 Een aanvullende rol voor het Centrum voor Jeugd en Gezin	12
A Competenties van (CJG) professionals	14
1 De bal bij (mede)opvoeders leggen	14
2 Dialooggestuurde benadering	15
3 Hoe investeer je in de benodigde competenties voor CJG professionals	15
4 Wat kunnen we leren van anderen	16
B Randvoorwaarden scheppen	16
1 Aandacht voor communicatie binnen het Centrum voor Jeugd en Gezin	16
2 Samenwerking en krachten bundelen	17
3 Bottom-up werken	18
4 Weten wat er leeft en aansluiten bij wat er is	18
5 Zorg dat doelen realistisch zijn en bouw flexibiliteit in	20

Inleiding

In het huidige jeugdbeleid vinden grote veranderingen plaats. De verantwoordelijkheid voor de zorg voor jeugdigen met problemen komt bij gemeenten te liggen. Er is tegelijkertijd steeds meer aandacht voor de positieve ontwikkeling van alle jeugdigen. Voor die positieve ontwikkeling van jeugdigen is het van groot belang dat zij opgroeien in een sociale opvoed-omgeving, waarin mensen zich betrokken en medeverantwoordelijk voelen. Bijvoorbeeld door een oogje in het zeil te houden als kinderen buiten spelen in de buurt, of door met andere ouders dagelijkse opvoedvragen uit te wisselen. We hebben het dan over de *pedagogische civil society*.

In een sterke pedagogische civil society voelen burgers zich betrokken bij de (opvoeding van) kinderen en jeugdigen in hun omgeving. Binnen zo'n rijke en sterke sociale omgeving krijgen kinderen de meeste kans zich optimaal ontwikkelen. Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) kan door de centrale positie in het lokale jeugdbeleid, een rol vervullen in het versterken van de pedagogische civil society. In het project *Allemaal Opvoeders* hebben elf gemeenten verkend hoe het CJG dit kan doen. Van belang is dat in de pedagogische civil society het initiatief bij burgers ligt en dat de rol van professionals is om te faciliteren, te ondersteunen en soms uit te lokken. Het CJG kan bijvoorbeeld ontmoetingsplaatsen mogelijk maken of activiteiten van ouders en andere buurtbewoners onder de aandacht brengen.

Aan de gemeente de keuze of en hoe een visie uit te dragen op de pedagogische civil society, het CJG de opdracht te geven hierin een rol te nemen en deze opdracht in te bedden in het lokaal jeugd- en welzijnsbeleid. De ervaringen van het project *Allemaal Opvoeders* zijn gebundeld in deze handreiking, waarin gemeenten en CJG's aanknopingspunten kunnen vinden om aan de slag te gaan met het versterken van de pedagogische civil society.

Het CJG kan dus een rol spelen in het versterken van de pedagogische civil society. Dit is een aanvullende rol voor het CJG, een nieuwe dimensie. In aanleg is het CJG vooral bedoeld om laagdrempelige hulp te bieden.

Het versterken van een gedeelde verantwoordelijkheid voor opvoeden en opgroeien sluit goed aan bij een andere belangrijke ontwikkeling in het lokale jeugdbeleid, namelijk het vernieuwde welzijnsbeleid (WMO) en Welzijn Nieuwe Stijl. Daarin zijn eigen kracht van burgers, onderlinge betrokkenheid en sterkere sociale verbanden belangrijke uitgangspunten. Niet langer staat het oplossen van individuele problemen door de professional centraal, maar draait het om de burger en diens kracht.

Deze handreiking is voor...

Iedereen in gemeenten en Centra voor Jeugd en Gezin, die aan de slag wil met het versterken van de pedagogische civil society. Die op zoek is naar onderbouwing en legiti-mering van nieuw of al ingezet beleid. Die meer handvatten wil om een aanvullende rol voor het CJG vorm te geven, of inspiratie zoekt bij collega-gemeenten.

Deze handreiking is geen stappenplan of een blauwdruk. Het gaat hier om een vernieuwing in beleid en handelen, een omslag in het denken en andere manieren van samenwerken. De handreiking biedt inhoudelijke en praktische aanknopingspunten om die vernieuwing in gang te zetten.

Allemaal Opvoeders

Deze handreiking is mede tot stand gekomen op basis van de ervaringen van de gemeenten die deelnamen aan het project *Allemaal Opvoeders*. In dit project verkenden en versterkten elf gemeenten, in de periode van medio 2009 tot en met december 2011, de pedagogische civil society vanuit het CJG. Dit is gedaan door het ontwikkelen en ondersteunen van activiteiten met en door jeugdigen, ouders en burgers.

Het project is een gezamenlijk initiatief van Micha de Winter, hoogleraar Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken aan de Universiteit Utrecht en het Nederlands Jeugdinstituut. Het project is mogelijk gemaakt door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en maakt onderdeel uit van het programma Vrijwillige Inzet voor en door Jeugd en Gezin van ZonMw. Het onderzoeksteam van de Universiteit Utrecht, dat de pilots volgt en de experts die betrokken zijn bij het project hebben eveneens een belangrijke bijdrage geleverd aan de kennis die in deze handreiking bijeen is gebracht.

De elf gemeenten in het project *Allemaal Opvoeders*:

Eindhoven, Enschede, Groningen, Haarlemmermeer, Houten, Loon op Zand, Maastricht, Sittard-Geleen, Tilburg, Utrecht en Zaanstad. Het Nederlands Jeugdinstituut ondersteunt de gemeenten en zorgt voor kennisuitwisseling. Onder leiding van prof. dr. Micha de Winter worden de pilots onderzocht. Voor meer informatie over het project, zie www.allemaalopvoeders.nl

1 De pedagogische civil society en het Centrum voor Jeugd en Gezin

De sociale omgeving van jeugd, ouders en gezinnen is van grote waarde voor opvoeden en opgroeien, zo weten we al een hele tijd uit onderzoek.¹ Daarnaast blijkt dat jeugd, ouders en buurtbewoners vaak erg bereid zijn om iets voor elkaar te betekenen in de opvoeding. Ouders hechten belang aan uitwisseling van ervaringen en onderlinge steun naar aanleiding van gewone, alledaagse opvoed-ervaringen (Bucx, 2011). Met name voor jonge gezinnen is de eigen wijk van belang voor netwerken waarin die steun tot stand komt (De Vos et al., 2009).

Gemeenschappelijke activiteiten van burgers rondom het grootbrengen van kinderen, noemen we de pedagogische civil society (De Winter, 2008). In een goed functionerende pedagogische civil society bestaat er bij burgers de bereidheid om met elkaar in de eigen sociale netwerken en in het publieke domein verantwoordelijkheden rond het opgroeien en opvoeden van kinderen te delen. Ouders, jongeren en buurtbewoners, maar ook familieleden, leraren, sportcoaches, kortom: burgers, zijn op zo'n manier onderling betrokken dat het bevorderend is voor het opvoeden en opgroeien van kinderen en jeugdigen.

Binnen de pedagogische civil society onderscheiden we grofweg drie vormen van betrokkenheid van burgers bij opvoeden en opgroeien: *informele steun*, *informele sociale controle* en *intergenerationeel contact*.²

Informele steun. Ouders kunnen terugvallen op hun sociale omgeving wanneer daar behoefte aan is. Die omgeving kan emotionele steun geven door het tonen van empathie, door een luisterend oor te bieden, door begrip te tonen en solidair te zijn (Roelofse et al., 2008). Ook kan het gaan om praktische hulp zoals oppassen, de kinderen naar school brengen of een oogje in het zeil houden. Tot slot maakt ook het geven van informatie en het uitwisselen van ervaringen deel uit van informele steun.

Informele sociale controle. Wanneer mensen in elkaars omgeving elkaar kennen en een gedeelde sociale norm ervaren, wordt het gedrag van bewoners beïnvloed. Bekendheid met elkaar (publieke familiariteit) maakt het mogelijk dat mensen elkaar eerder en vanuit vertrouwen kunnen aanspreken op gedrag (Blokland 2008).

Intergenerationeel contact. Hierbij gaat het om de contacten die jeugdigen en volwassenen (anderen dan de eigen ouders) onderling hebben. Volwassenen zijn rolmodellen voor kinderen en interacties met volwassenen dragen bij aan de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen. In de pedagogische civil society gaat het met name om contacten met buurtbewoners, maar ook met familieleden, ouders van klasgenoten, sporttrainers en scoutingleiders.

De potentiële bijdrage die de sociale omgeving kan leveren aan het leven van kinderen en gezinnen wordt in onze geïndividualiseerde samenleving niet optimaal benut. Opvoeden is meer en meer een privéaangelegenheid geworden, iets wat plaatsvindt binnen de muren van het kerngezin (RMO 2009). Er is dus reden om te kijken hoe dit beter kan!

---

1 Zoals onder andere naar voren komt in Putnam (2000).

2 De definitie en theoretische onderbouwing van pedagogische civil society zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op de programma impacttheorie in het kader van het onderzoek naar *Allemaal Opvoeders* van M. de Winter, M. Kesselring en B. Hojusz, *work in progress*.

Het CJG kan door de centrale positie die het in lokaal jeugdbeleid inneemt een belangrijke rol vervullen in het versterken van de pedagogische civil society. Uiteraard is deze rol niet uitsluitend voorbehouden aan het CJG. In deze handreiking ligt de focus wel op de rol van het CJG. Immers als vanuit een gemeente de pedagogische civil society gefaciliteerd wordt moet het CJG, gezien haar positie in de preventieve zorg voor de jeugd, daarbij betrokken worden.

Hoe ouders, jeugd en buurtbewoners met elkaar omgaan is niet in directe zin te beïnvloeden. De pedagogische civil society kan niet georganiseerd worden door de overheid of instellingen. Wel kunnen omstandigheden gecreëerd worden die uitnodigen tot kennismaking, dialoog, netwerkvorming en het ontwikkelen en uitvoeren van eigen initiatieven. Dat vraagt om innovatieve strategieën en activiteiten, maar vooral ook om een nieuwe manier van werken. Hierbij dient aansluiting te worden gevonden bij wat er al aanwezig is aan activiteiten en initiatieven van burgers.

De moeilijk bereikbare ouders doen hier toch niet aan mee.

Het gaat juist om het versterken van de basis voor een brede groep.

De pedagogische civil society is wellicht dichterbij dan u denkt

“Wanneer ik wat later thuis ben van mijn werk, vraag ik soms de buurvrouw om mijn kinderen van school te halen. Meestal is dat geen probleem. We kennen elkaar goed en de kinderen vinden het een feest om bij haar te zijn.”

(moeder van twee kinderen van 7 en 10 jaar)

“Op de sportclub leer ik hoe je een voorbeeld kunt zijn voor jonge clubgenootjes. Dat je een ruzie oplost door samen te praten en geen scheldwoorden te gebruiken. Mijn voetbaltrainer, die bij mij in de buurt woont, vindt dit heel belangrijk.”

(jongen, 12 jaar)

“In onze cultuur wordt soms anders gedacht over opvoeden dan in de Nederlandse cultuur. Dat is wel eens lastig, ook voor onze kinderen. Sinds kort neem ik deel aan ‘opvoedparties’ bij andere ouders in de buurt. Dat is ontzettend leuk! Daar leer ik hoe andere ouders met lastige dingen in de opvoeding omgaan.”

(Marokkaanse moeder, 42 jaar)

“Ik organiseer een mentorproject voor de jongeren in onze buurt. Dit doe ik samen met de ondernemers uit de buurt. De ondernemers organiseren workshops voor de jongeren. Het werkt als een trein!”

(buurtbewoner en ondernemer, 36 jaar)

Op welke manier wordt vanuit CJG's en hun partnerorganisaties de pedagogische civil society versterkt? Een selectie van praktijkvoorbeelden uit het project *Allemaal Opvoeders*. Sommige voorbeelden hebben zowel betrekking op het aspect inter-generatieel contact als op informele sociale controle, maar zijn voor de helderheid bij één van de aspecten onderbracht.

Informele sociale steun

De nanny's. Acteurs, als nanny's verkleed, zwengelen in Groningen het gesprek over opvoeden aan. Dit doen zij bijvoorbeeld door opvoedsituaties na te spelen. Op een bepaald moment wordt het spel stilgelegd en mag het publiek oplossingen aandragen. De acteurs spelen vervolgens één van de voorgestelde oplossingen na. De facilitator brengt bij het vragen naar oplossingen een dialoog op gang en laat op die manier zien dat er meerdere manieren zijn om (opvoedkundige) dilemma's op te lossen. Ook een fakespeech of stellingenspel behoren tot het repertoire van de nanny's.

De ontmoetingsgroep. In diverse wijkcentra in Enschede is wekelijks de gelegenheid voor moeders van jonge kinderen om elkaar te ontmoeten, over de kinderen te spreken en informatie uit te wisselen. Kinderen spelen met elkaar onder begeleiding van een vrijwilliger. Aan het eind zingen moeders en kinderen samen kinderliedjes. Eens in de acht weken wordt een themaachtend georganiseerd. Ook vinden er uitstapjes en creatieve activiteiten plaats.

De ouderkamer. Op de basisscholen van Brede School Tilburg kunnen ouders elkaar treffen in de (door ouders zelf) huiselijk ingerichte ouderkamer. Elke week komen ouders bijeen om informeel te praten, een gezamenlijke activiteit te ondernemen of een thema-bijeenkomst met een gastspreker bij te wonen. Daarbij krijgen ze informatie over thema's als drank en drugsgebruik onder pubers, stress en spanning bij ouders en tweetalig opvoeden. De coördinator heeft een faciliterende rol, bijvoorbeeld door ouders bij het gesprek te betrekken. Ouders ervaren dat zij door de ouderkamer te bezoeken meer contacten met andere ouders opdoen, hun verhaal kwijt kunnen en leren van opvoed-ervaringen van andere ouders.

Informele sociale controle

Respect. In de wijk Born in Sittard is het project Respect gestart in 2010. Het doel was om jongere en oudere buurtbewoners met elkaar in contact te brengen en gezamenlijk activiteiten voor de buurt te laten organiseren die zijzelf belangrijk vinden. Door de negatieve spiraal van onbegrip en overlast tegen te gaan en bewoners weer zelf het heft in handen te geven, wordt verwacht dat zij makkelijker met elkaar in gesprek gaan als er iets aan de hand is. Na een aantal ontmoetingsbijeenkomsten hebben jongeren en ouderen een werkgroep gevormd. Deze werkgroep heeft onder andere een buurtwandeling en een trefparty georganiseerd. Het aantal overlastmeldingen in de wijk is sterk teruggelopen.

Intergenerationeel contact

Jubileumdag brede buurtschool. Het vijfjarig jubileum van een complex van voorzieningen (onder andere school, seniorenflats, tandarts en consultatiebureau) in Loon op Zand is aangegrepen voor een groot aantal activiteiten voor en met ouders en kinderen. Er zijn spelletjes voor jong en oud, maar er kan ook worden geschilderd in de kraam van het CJG rond de thema's opvoeden, kinderen en gezin. De dag draagt bij aan een beter contact en begrip tussen buurtbewoners onderling en hun kinderen.

Wapperdag. Op de landelijke burendag zetten ruim 30 gezinnen in Zaanstad zich in als vrijwilliger in de wijk. Voor het onderhoud van de tuin van het openluchtzwembad en de bibliotheek en voor diverse activiteiten op de burendag zelf. Het doel van de gezins-vrijwilligersactiviteiten is het geven van een voorbeeld aan de kinderen en het vergroten van de contacten in de wijk.

Zie voor een uitgebreide beschrijving van deze en andere praktijkvoorbeelden www.allemaalopvoeders.nl, onder 'praktijk'.

2 Hoe kunt u in uw gemeente de pedagogische civil society versterken?

Het gaat in de pedagogische civil society in de eerste plaats om initiatief van burgers. De gemeente kan ervoor zorgen dat dit initiatief wordt gestimuleerd door instellingen en professionals. Zij hebben hierin niet een organiserende maar een faciliterende taak. Het versterken van de pedagogische civil society gebeurt in samenwerking met overheid en voorzieningen voor jeugd en gezinnen, maar vooral met en door (netwerken van) burgers zelf.

De overheid en CJG's hebben in deze een verschillende rol. In eerste instantie wordt aandacht besteed aan de rol van de lokale overheid. Wat zijn belangrijke aandachtspunten voor gemeenten? Vervolgens komen ook relevante strategieën voor het CJG aan bod.

A Sturen op het versterken van de pedagogische civil society

1 Visie verwoorden en delen

De gemeente moet om te beginnen benoemen dat zij belang hecht aan een rol van burgers (naast de rol die ouders hebben) bij opvoeden en opgroeien. Daarbij dient de gemeente uit te dragen dat opvoedingsvragen normaal zijn en dat voor de beantwoording van deze vragen niet per definitie een professional nodig is. Het verwoorden en delen van deze visie kan door het versterken, stimuleren en faciliteren van de pedagogische civil society als doel in gemeentelijk beleid op te nemen. Het verwoorden en delen van de visie inspireert en het benoemen van beleidsdoelstellingen en taken stuurt het gedrag van ambtenaren en uitvoerders.

2 Legitimering van het beleid

U zult in uw gemeente waarschijnlijk moeten legitimeren en beargumenteren waarom de lokale overheid een rol zou moeten nemen in het ondersteunen van de pedagogische civil society. Het versterken van de pedagogische civil society omvat collectieve interventies (gericht op groepen). Collectieve interventies, naast individuele hulp, worden meer en meer gezien als een belangrijke uitwerking van gemeentelijk jeugdbeleid. Dit geldt zowel vanuit een preventief oogpunt als met het oog op de groeiende druk op de jeugdzorg. Er zullen gegarandeerd vragen worden gesteld over de effectiviteit van de voorgestelde aanpak en het aantonen van effectiviteit van collectieve interventies is vaak moeilijk (Hortulanus, 2011). Hoe krijg je de kracht van collectieve interventies dan toch op een overtuigende manier overgebracht aan bestuurders en (potentiële) geldschieters?

Er kan verwezen worden naar empirisch bewijs voor het belang van een sterke sociale inbedding van gezinnen (zie kader). Daarnaast is het van belang een eigen inhoudelijke visie te formuleren vanuit een antwoord op de vraag: 'wat vinden wij in onze gemeente belangrijk en wat willen wij voor onze kinderen?'. Weet bestuurders, beleidsmakers, opdrachtgevers en overige stakeholders te overtuigen van het belang van het versterken van de sociale omgeving van kinderen door een combinatie van die visie en een wetenschappelijke onderbouwing.

Bij het formuleren van die gemeentelijke visie kunt u tevens gebruik maken van de uitgangspunten van positief jeugdbeleid. Dat is jeugdbeleid dat zich richt op positieve doelen voor alle jeugdigen en hun ouders. Talentontwikkeling en een sterke sociale leefomgeving staan daarbij centraal, zodat kinderen in optimale omstandigheden kunnen opgroeien en zich ontwikkelen tot zelfstandige en betrokken burgers (Van Oenen & van Westering, 2010).

Wat is er aan bewijs voor het belang van de sociale inbedding van gezinnen?

Er bestaat een brede basis aan wetenschappelijke onderbouwing voor de positieve effecten van sociale verbanden voor opvoeden en opgroeien (de Winter, 2010):

- Sterke sociale verbanden dragen bij aan een vermindering van isolatie en een toename van opvoedingsvaardigheden en kennis (www.nji.nl/opvoedingsondersteuning, zie onder 'informele sociale steun').
- Sociale steun vergroot de draagkracht van gezinnen en helpt ernstige opvoedingsmoeilijkheden te voorkomen. Het zorgt voor ontspanning van de druk die ouders rond opvoeden ervaren, steunt relaties tussen ouders en hun kinderen en beschermt gezinnen tegen kindermishandeling en disfunctioneren. Zie ook Baartman, 2009; De Winter, 2008 in RMO/RVZ 2009, en www.nji.nl/opvoedingsondersteuning, zie onder 'informele sociale steun'.
- Ook voor kinderen is het van belang om op te groeien in een omgeving die rijk is aan sociale relaties, omdat zij leren van voorbeeldgedrag van anderen. In buurten waar meer mensen elkaar en elkaars kinderen kennen, groeien kinderen met minder gedrags- en emotionele problemen op (De Vos et al., 2009).
- Buurten waar jeugdigen meer onderlinge banden hebben, waar meer zicht is op jeugdigen en waar de bereidheid om iets voor de buurt te doen hoger is, kennen minder overlast en misdrijven (Sampson & Byron Groves, 1989; *Sampson et al.*, 1997).

Zie voor meer informatie www.allemaalopvoeders.nl, onder 'achtergrond'.

3 Concrete plannen maken, waarin doelen zijn vertaald.

Belangrijk is dat doelstellingen, om de actieve rol van burgers bij opvoeden en opgroeien te versterken, worden vertaald in concrete acties hoe de pedagogische civil society wordt gestimuleerd en gefaciliteerd. Door algemene doelen te concretiseren wordt bewaakt dat deze niet ondersneeuwen te midden van alle andere doelen en inspanningen die de CJG ontwikkeling vraagt. Ook is het een middel om onderling overeenstemming en duidelijkheid te krijgen over wat in uw gemeente wordt verstaan onder de betrokkenheid van burgers bij opvoeden en opgroeien. Houd wel ruimte om tussentijds een andere weg in te slaan. Het gaat hier om een vernieuwingsproces waarvan vooraf het eindpunt niet precies vast te stellen is. In het opstellen van een plan van aanpak is natuurlijk een belangrijke rol weggelegd voor betrokkenen in het CJG, bij voorkeur met andere samenwerkingspartners uit het jeugd- of welzijnsveld.

4 Afspraken maken en een trekker aanwijzen

De gemeente heeft dus een belangrijke rol in sturing op samenwerking tussen alle samenwerkingspartners. Zorg ook dat wordt afgesproken wie welke taak en verantwoordelijkheid heeft en wie de rol van trekker vervult. De trekker kan bijvoorbeeld een CJG-coördinator zijn, een specifieke partner in het CJG of een coördinator brede school. Bij voorkeur is de trekker iemand met veel contacten in de wijk, zowel met bewoners als professionals. Vervolgens is het van belang elkaar regelmatig op de hoogte te houden van de voortgang van de voorgenomen activiteiten. Neem als gemeente duidelijk de regie in de organisatie van de samenwerking, stuur een vertegenwoordiger van het CJG niet zonder mandaat op pad om samenwerking te zoeken. Ervaringen uit de pilots leren dat dit zelden tot concrete samenwerkingsafspraken leidt.

5 Verankering in beleid

Het versterken van de pedagogische civil society als taak voor het CJG, is relatief nieuw. Misschien zal de aandacht in uw gemeente daarom in de eerste instantie gericht zijn op het verkennen van het thema en het opdoen van ervaring aan de hand van concrete activiteiten. In een latere fase wordt het van belang om de doelen en taken op dit terrein te verankeren in beleid. Dat kan op verschillende manieren:

- De gemeente Enschede heeft dit gedaan in het jaarplan opvoeden en opgroeien en benoemt de opbrengsten van de pilot *Allemaal Opvoeders* in de nota *Opvoeden in Enschede, 4 jaar later*.
- Sittard-Geleen noemt het versterken van de pedagogische civil society als doel van beleid in de kadernota lokaal jeugdbeleid.

Denk niet alleen aan beleid gericht op preventie en zorg voor de jeugd. Er zijn andere aanpalende terreinen waar de doelstellingen in verankerd kunnen worden. Zo pleitte de MOgroep er onlangs naar aanleiding van de aanstaande transitie van de jeugdzorg voor dat gemeenten verbetering van het sociale opvoedklimaat gaan opnemen als Wmo-doelstelling en beleidstaak. Ook van aansluiting op het lokaal onderwijsbeleid (LEA) kan een belangrijke impuls voor een sterke pedagogische civil society uitgaan. Ook is het van belang om het vrijwilligersbeleid hierbij te betrekken. Verbind doelen op het gebied van jeugd en gezin, met doelen van het vrijwilligersbeleid.

Twee gemeenten aan de slag met het versterken van pedagogische civil society

Loon op Zand

In Loon op Zand hoopt men met het versterken van de pedagogische civil society, door verbetering van het opvoedklimaat in wijken, een bijdrage te leveren aan de sociaal emotionele vaardigheden van de jeugd. In de werkgroep, een samenwerkingsverband van drie brede scholen, een opbouwwerker, het CJG en een wijkcoördinator, wordt ingezet op drie sporen. Het eerste spoor is 'buurtkracht'. Dit richt zich op het vergroten van onderlinge betrokkenheid bij de jeugd (en opvoeden) door activiteiten van buurtbewoners voor jong en oud te organiseren. Het tweede spoor is schoolloopbaanbegeleiding, waar ouders vanuit de VMBO-school ondersteund worden in het begeleiden van hun kinderen in de overgang naar het voortgezet onderwijs. Hierbij wordt ook ingezet op het versterken van ouder-oudercontacten. Het derde spoor is het betrekken van ouders als pedagogisch ambassadeur. Vanwege het geringe aantal vrijwilligers is ervoor gekozen om aan het CJG-team de training 'het CJG-team als pedagogisch ambassadeur' te geven. De bedoeling van deze training was dat CJG-teamleden, als pedagogisch ambassadeur, bijvoorbeeld aanwezig zijn op ouderavonden of een opvoedles geven aan leerlingen. Een pedagogisch ambassadeur zorgt ervoor dat ouders betrokken worden bij opvoedactiviteiten. Marga Tegelaers, ketenregisseur CJG en trekker van *Allemaal Opvoeders* in Loon op Zand: "Vroeger hadden we het alleen over de kinderen, nu gaat het in de werkgroep steeds vaker over ouders. We vertellen overal dat we met zijn allen verantwoordelijk zijn voor een goed opvoedklimaat. Ik merk dat dat aanslaat, ook bij de gemeenteraad en de wethouders."

Loon op Zand heeft het versterken van de pedagogische civil society als project opgenomen in Lokaal Educatieve Agenda 2010-2014.

Haarlemmermeer

De gemeente Haarlemmermeer is met *Allemaal Opvoeders* gestart in de wijk Graan voor Visch. Het doel is dat het weer normaal wordt om opvoedvragen met elkaar te bespreken. Niet iedere vraag is een probleem waarvoor hulp nodig is, en verschillen mogen bestaan. De CJG partners werken vanuit een gedeelde visie gestoeld op positief opvoeden en het versterken van de pedagogische civil society. Met de

slagzin: “het CJG denkt mee over opvoeden en opgroeien”, wordt benadrukt dat ouders altijd zelf eigenaar blijven van de eigen vraag en het gewenste resultaat. Het CJG Haarlemmermeer werkt gebiedsgericht met outreachende CJG consulenten. De consulenten zijn de centrale spil in het eigen CJG en het omliggende gebied. Zij gaan actief de wijken in en bieden ondersteuning aan lokale netwerken, organisaties en professionals door mee te denken over oplossingsrichtingen voor opvoedvraagstukken. De CJG-consulenten in de wijk fungeren als de ogen en oren in een netwerk. Ze kunnen signalen opvangen over waar behoefte aan is en ondernemende ouders of andere wijkbewoners helpen om daarbij ondersteuning te krijgen. Uit een inventarisatie van reeds bestaande activiteiten en voorzieningen in de wijk voor ontmoeting en intergenerationeel contact, bleek dat er al enorm veel gebeurt in Graan voor Visch. Het CJG gaat om die reden geen activiteiten organiseren voor de pedagogische civil society, maar de CJG-consulenten werken ondersteunend met betrekking tot initiatieven in de wijk. Zo is een ouderinitiatief voor meer menging van zwarte en witte kinderen op een basisschool ondersteund door het geven van publiciteit hieraan. Het CJG bleek ook een goede springplank voor vrouwen vanuit een bestaand initiatief gericht op maatschappelijke participatie. Deze vrouwen participeren nu als vrijwilliger in het CJG.

Het versterken van de pedagogische civil society is opgenomen in het takenpakket van de CJG consulent. “Deze taak voor de CJG consulenten sluit helemaal aan bij hoe we het CJG in Haarlemmermeer hebben ingericht”, zegt Henri Kardaun, procesmanager CJG in Haarlemmermeer. “We gaan onze ervaringen in Graan voor Visch nu ook inzetten in de andere CJG gebieden waar we ook starten met een inventarisatie van de aanwezige behoefte en initiatieven.”

Kijk voor meer voorbeelden van wat er in de gemeenten van *Allemaal Opvoeders* gebeurt op www.allemaalopvoeders.nl, onder ‘praktijk’.

6 Gemeentelijke regie op samenwerking en het betrekken van burgers

Het faciliteren van burgers in hun rol bij opvoeden en opgroeien gebeurt bij voorkeur in samenwerking tussen partners in de wijk. Dat kan samenwerking zijn tussen verschillende partners in het CJG, maar ook met (brede) scholen, kinderopvang, het opbouwwerk, de woningbouwvereniging, het jeugdwelzijnswerk en misschien wel de politie. De gemeente heeft verschillende rollen ten opzichte van al deze lokale partijen. In sommige gevallen bent u als gemeente subsidieverstrekker. In andere gevallen is er geen (eenduidige) opdrachtgever-opdrachtnemer relatie, zoals in relatie tot het onderwijs of de woningcorporatie. In die situaties is het van belang dat de gemeente de regierol vervult door middel van onderlinge afspraken, waaraan partners zich committeren op basis van een gedeelde visie (St. De Meeuw, 2011).

De onderlinge samenwerking tussen alle betrokken partijen is complex en vraagt ook om gemeentelijke regie. De gemeente krijgt onvermijdelijk te maken met statusverschillen en meervoudige belangen. Het is belangrijk om deze verschillen niet weg te poetsen, maar juist te erkennen en te omarmen. Iedereen heeft immers zijn eigen expertise. De samenwerking kan verbeteren wanneer hier door alle partijen constant in geïnvesteerd wordt. De gemeente kan die samenwerking faciliteren door niet zozeer te sturen op output, zoals het aantal burgers dat deelneemt aan activiteiten, maar juist op totstandkoming en continuering van de samenwerking zelf.

De gemeente dient niet te sturen op de inhoud van activiteiten, maar kan wel sturen op het faciliteren van burgers in de pedagogische civil society. Niet door uitvoerende organisaties voor te schrijven wat ze voor die burgers moeten organiseren, want dat plaatst de burger buitenspel (De Boer & van der Lans, 2011). De gemeente kan aan uitvoerende organisaties vragen om de aansluiting met burgerinitiatief te zoeken of dit te ontlocken van ouders, jongeren, buurtbewoners al dan niet verenigd in wijkcomités, moeder- of vadergroepen, kerken of moskeeën en de scouting of sportvereniging. Werkelijk ruimte geven en ondersteunend zijn aan wensen en initiatieven van burgers vraagt dat organisaties open staan voor de wensen en ideeën van die burgers. De overheid kan hier voorwaardenscheppend in zijn, ook als het gaat om de rol van burgers bij opvoeden en opgroeien. Dat vraagt dat de gemeente met het CJG niet alleen afspraken maakt over bijvoorbeeld het aanbod van opvoedingsondersteuning, maar ook over het open staan voor en samenwerken met ouders en medeopvoeders en het bevorderen van een attitudeverandering bij de beroepskrachten.

3 Een aanvullende rol voor het Centrum voor Jeugd en Gezin

Het basismodel CJG biedt gemeenten veel ruimte hoe hun CJG in te richten. Er is dan ook veel variëteit in de inrichting en in taken en functies van het CJG (zie www.nji.nl/professionaliseringcjb). Steeds vaker wordt het CJG gezien als het netwerk van waaruit een positieve ontwikkeling van alle jeugdigen wordt bevorderd.

Het versterken van informele netwerken van jeugdigen, opvoeders en medeopvoeders gericht op het gewone dagelijkse opvoeden, geeft een extra dimensie aan het functioneren van het CJG. Naast vraaggericht en klantgericht werken, is meer oog nodig voor het potentieel in de wijk om de omgeving van gezinnen te verrijken. CJG medewerkers zouden zich outreachend op moeten stellen en oog moeten krijgen voor kansen voor ontmoeting en gezamenlijke activiteiten van jeugd, opvoeders en medeopvoeders, zodat ze die waar nodig kunnen ondersteunen. Dit kan door letterlijk 'de wijk in te gaan', maar outreachend werken kan ook betekenen dat de beroepskracht zicht heeft op netwerken rond gezinnen. Die netwerken kunnen ook over wijkgrenzen heen gaan. Meer groepsgericht werken en mogelijk ook uitbreiding van de doelgroep van het CJG is ook aan te raden. Opa's en oma's, burens en medeopvoeders maken ook potentieel deel uit van de pedagogische civil society. De rol van het CJG in de sociale netwerken die onderlinge hulp en zorg kunnen bieden kan die van een startmotor en hoeder van de continuïteit zijn (verg. van der Lans, 2010).

Het CJG is toch geen buurthuis?

Nee, maar kan wel samen met het welzijnswerk ontmoeting en samenhang faciliteren.

De inrichting van het CJG verschilt van gemeente tot gemeente en daarmee ook de mate waarin het CJG is toegerust op de rol om burgerparticipatie op het gebied van opvoeden en opgroeien te faciliteren. Een CJG met zogeheten front-offices in de wijk, wellicht ook ondergebracht op plekken waar ouders vanzelf al samenkomen, sluit dan bijvoorbeeld beter aan dan een CJG met één centraal kantoor in de stad. Een vertegenwoordiging van het onderwijs in het CJG of ZIOS netwerk kan een handige opstap zijn naar het gezamenlijk faciliteren van netwerkvorming onder ouders en burgers, evenals de participatie van welzijn in het CJG.

Waar bemoeit u zich mee? Het taboe op medeopvoederschap

Opvoeden is de afgelopen decennia steeds meer een zaak van het kerngezin geworden. Op je 'bemoeien' met de opvoeding van kinderen lijkt een taboe te rusten. Mogelijk omdat opvoeden wordt geassocieerd met het leren van waarden en normen, terwijl het wel normaal gevonden wordt als anderen een kind corrigeren als het iets doet wat niet mag. Maar er lijkt meer aan de hand te zijn. Niet alle ouders die dat nodig hebben vragen steun aan anderen bij het opvoeden. Deze zogenaamde vraagverlegenheid treedt vooral op wanneer ouders denken dat de ander geen problemen heeft of het veel beter doet (Linders, 2010). Ook zijn mensen snel bang dat opmerkingen over de kinderen van anderen niet in goede aarde vallen. Tot slot lijkt er sprake te zijn van handelingsverlegenheid bij grensoverschrijdend gedrag van jeugdigen. Hierbij wordt eerder de politie of jongerenwerker ingeschakeld dan dat burgers zelf actie ondernemen.

Hoe het geven en vragen van steun kan worden bevorderd en hoe het taboe op medeopvoederschap kan worden doorbroken is nog niet helemaal duidelijk. Essentieel lijkt in ieder geval een positieve, oprechte belangstelling en wederkerigheid in de relatie, uit 'welwillende betrokkenheid' bij ouder en kind (Baartman, 2009).

In Enschede wordt heel bewust het medeopvoederschap op de agenda gezet. Zo worden er naast themabijeenkomsten voor ouders, ook avonden voor opa's en oma's georganiseerd. In de week van de opvoeding (10-17 oktober 2011) werd een huis-aan-huiskrant uitgegeven waarin allerlei bewoners van Enschede aan het woord kwamen over hun rol in de opvoeding van kinderen. Een oma, twee buurtbewoners, een pedagogisch medewerker, een leraar en een voetbaltrainster gaven hun mening over de rol die zij vervullen in de opvoeding van kinderen. Dit vanuit de gedachte dat elke interactie tussen een volwassene en een kind, invloed heeft op dat kind en je dus al snel een beetje 'mee-opvoedt'.

De krant is te lezen via www.ettmedia.nl/digikranten/CE111.

Kijk voor meer informatie en praktische tips over hoe ouders te bereiken en dit onderwerp op de kaart te zetten en netwerken te activeren op de website www.weekvandeopvoeding.nl

Ouders willen niet dat anderen
zich met de opvoeding van hun
kinderen bemoeien.

Dat hangt ervan af
hoe je je opstelt en
of er vertrouwen is.

A Competenties van (CJG) professionals

Het CJG als laagdrempelige voorziening voor informatie en advies bij opvoedvragen, vraagt dat professionals beschikken over competenties als vraaggericht, klantversterkend en omgevingsgericht kunnen werken (Jeugd en Gezin, 2010). Deze competenties zijn zeker ook van belang om een actieve rol van burgers bij opvoeden en opgroeien te versterken. Er is echter meer nodig. In de praktijk stelt deze aanvullende taak voor het CJG de medewerkers voor nieuwe vragen en dilemma's zoals; hoe kan ik er eraan bijdragen dat een gelijkwaardig gesprek over opvoeden tussen ouders ontstaat, waarbij ik niet zelf alle antwoorden geef maar de ouder die rol heeft? Voer ik dan nog wel mijn taken uit als professional? Wat burgers met en voor kinderen en ouders gaan doen, de opvoedadviezen die ze elkaar geven, strookt dat wel met onze opvattingen over goed opvoeden? Het CJG (management) moet de professional begeleiden bij het vinden van de antwoorden op deze vragen.

1 De bal bij (mede)opvoeders leggen

De professional die op zoek gaat naar de vraag van opvoeders, zou tegelijkertijd met die opvoeders het gesprek moeten voeren over wat zij zelf met anderen willen betekenen voor het opgroeiklimaat in de buurt. Dat betekent openstaan voor ideeën van burgers, en hen vervolgens helpen om deze tot uitvoering te brengen. Van belang is om het initiatief en het eigenaarschap bij ouders en jeugd te laten liggen en dit niet direct over te nemen. De professional die een behoefte aan uitwisseling van ervaringen met opvoeden constateert, zou niet als eerste stap hier een aanbod op moeten gaan ontwikkelen. Wel zou de professional aan ouders moeten vragen hoe ze dit zouden willen vormgeven, en hoe en door wie zij daarbij eventueel bij geholpen willen worden.

Ouders kunnen voor het grootste deel van hun vragen over opvoeding bij elkaar terecht en vaak is het faciliteren van de ontmoetingen dan voldoende. Daar hoeft geen beroepskracht bij aanwezig te zijn, maar soms is dat wel wenselijk om informatie te kunnen geven of dingen te signaleren. Die beroepskracht zou de kunst moeten verstaan om ouders die met vragen komen zoveel mogelijk met elkaar in gesprek te brengen ("hoe zou jij dat doen?") en waar nodig de deskundigheid in zetten.

Professionals willen helemaal niet faciliteren en op de achtergrond staan. Ze willen oplossen.

Dat klopt, maar als ze merken wat het oplevert, en enthousiast zijn voor deze nieuwe aanpak, willen ze zich een andere attitude graag eigen maken.

2 Dialooggestuurde benadering

Ouders en mede-opvoeders die zich inzetten voor elkaar, doen dat soms vanuit andere waarden dan de professionals. Dat vereist de vaardigheid om de dialoog over die opvoedwaarden aan te gaan, zonder dat de inzet van de burgers als niet-deskundig aan de kant wordt gezet. Uitgangspunt is dat ouders willen investeren in hun kinderen en expert zijn als het om hun eigen kind gaat. Professionals moeten zich kunnen opstellen als partners van ouders en mede-opvoeders, met een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de sociale omgeving waarin jeugdigen opgroeien.

Ontmoeting en vertrouwen creëren naast hulpverleners

Het CJG in Beijum heeft een huiskamer waar ouders, al dan niet met kinderen, vrijblijvend kunnen binnenlopen en geregeld activiteiten organiseren. Een bezoeker van het centrum schrijft erover op de website van Ouder Online: “Er is vertrouwen in ouders. Dat merk je al doordat de ruimte open is als er geen beroepskrachten zijn. In de herfstvakantie is bijvoorbeeld de ruilwinkel geopend, maar het CJG niet. Er is een gezellige zithoek, een boekenkast vol opvoedboeken om te lenen, leuk speelgoed en een enorme keukentafel waar altijd wel iemand is om een praatje mee te maken. Zet je twee of meer ouders bij elkaar, dan komt het gesprek al snel op opvoeding en verlenen ouders opvoedingsondersteuning aan elkaar. Ik vind het leuk en inspirerend om te horen hoe anderen het doen en het is soms ook heel prettig om te horen wat er bij anderen fout gaat. Maar dat moet je dan natuurlijk wel veilig kunnen vertellen. Hier leggen ze niks vast van wat je vertelt.”

Evalien Verschuren, CJG consulent in Beijum, zegt: “Het is heel belangrijk echt contact met ouders te maken en naar hun verhalen te luisteren zonder te oordelen. Als een bepaalde vraag maar blijft terugkomen kun je dit thema in de groep aan de orde stellen, of als dat niet genoeg is één op één met de ouder bespreken. Maar je bent eerder ondersteuner dan hulpverlener en eigenlijk een manusje-van-alles: coördinator, schoonmaker, ondersteuner en adviseur. Je kent de sociale kaart en hebt goed contact met de hulpverleners en andere instanties. Om op deze manier te kunnen werken als professional moet je leren loslaten, snel inspringen op situaties, niet te belerend willen zijn en uitgaan van de eigen kracht van mensen, maar ook realistische verwachtingen hebben.”

3 Hoe investeer je in de benodigde competenties voor CJG professionals?

Voor hun rol in het versterken van de pedagogische civil society hebben CJG professionals, naast hun competenties als hulpverlener, aanvullende competenties nodig om deze nieuwe dimensie van het CJG vorm te geven. Deze aanvullende rol van het CJG vraagt om een omslag in denken en handelen. Organisaties moeten daarin willen investeren.

Reflectie op het eigen functioneren en op de uitgangspunten van waaruit de professional werkt kan die omslag bewerkstelligen en ondersteunen. Het CJG dient bewust het gesprek te organiseren over de nieuwe eisen die worden gesteld en de vragen die dat oproept. Van de gemeente vraagt het een duidelijke opdracht aan de organisaties die deze uitvoering gaan doen. Bijvoorbeeld in het programma van eisen voor de subsidie aan het CJG. De gemeenten kunnen erop toezien dat de medewerkers door de organisatie gefaciliteerd worden om deze aanpak te kunnen realiseren, door middel van prestatieafspraken. Het gaat om een cultuuromslag en daarvoor is tijd nodig voor scholing, gesprekken of intervisie. De gemeente zou hier dan ook

budgettaire ruimte voor moeten geven. De rol van de gemeente kan ook zijn om mee te denken als het gaat om praktische punten die met deze werkwijze omhoog komen, bijvoorbeeld punten van aansprakelijkheid of beheer als er groepen bij elkaar komen zonder professional in de buurt. Anita Schnieders, beleidsadviseur uit Groningen: “Luister naar de ervaringen uit de praktijk en probeer dit om te zetten in het beleid, want deze kanteling is een proces, waarbij je de praktijk-ervaringen van sleutelfiguren (zowel ouders als professionals) hard nodig hebt.”

Met professionals werken aan competenties voor de pedagogische civil society

- Het Centrum voor Jeugd en Gezin in Haarlemmermeer heeft als motto: het CJG denkt met je mee over opvoeden en opgroeien. Daarmee plaatsen CJG-professionals zich nadrukkelijk naast de ouders. De CJG consulenten zijn de oren en ogen van de wijk. Welke behoeftes leven er en welke rol kunnen en willen burgers op zich nemen. De medewerkers van de CJG partners voeren voortdurend gesprekken met elkaar over hoe je problemen van ouders niet gaat oplossen, maar samen met hen kijkt naar wat voor hen in hun situatie de beste oplossing is. Ook wordt er gesproken over wat het betekent om ouders als deskundige te zien.
- In Groningen werden Keukentafelsessies voor professionals gehouden over opvoeden, om te ervaren hoe het gesprek tussen ouders kan werken aan zo’n keukentafel en wat het aan vaardigheden vraagt van professionals.
- In Houten werd gewerkt met een spel over de bewoners van een flat. Een groot gezin met een alleenstaande vader, een moeder die de touwtjes strak in handen probeert te houden, een vriendelijke buurman, et cetera. De professionals moesten in de huid van één van die personages kruipen en bedenken hoe zij elkaar zouden kunnen ondersteunen in de opvoeding.

4 Wat kunnen we leren van anderen?

De andere manier van denken en handelen waarin de vorige paragraaf over werd gesproken, is niet iets dat helemaal opnieuw bedacht hoeft te worden. In de inleiding wordt verwezen naar andere ontwikkelingen in het lokale beleid, zoals Welzijn Nieuwe Stijl.

Versillende auteurs die schrijven over welzijnsprofessionals wijzen op het belang van de generalistische basisprofessional (van der Lans, 2010; van Ewijk, 2010). De generalistische basisprofessional werkt lokaal, kent de mensen uit de wijk, is goed bereikbaar en heeft daarom het vertrouwen van de omgeving. Een dergelijke professional is de spin in het web in het netwerk van alle betrokken organisaties. Deze professional wordt makkelijker gevonden door burgers en kan een rol als sociaal makelaar vervullen. Een perspectief dat ook relevant is voor professionals die informele netwerken rond opvoeden en opgroeien willen helpen versterken. Generieke kwaliteiten moeten echter altijd gecombineerd worden met deskundigheid in het eigen beroep. Kortom iemand die goed is in zijn werk, ingebed is in de wijk en initiatieven van burgers kan ondersteunen of uitlokken.

B Randvoorwaarden scheppen

1 Aandacht voor communicatie binnen het CJG

Naast het plannen en inzetten van scholing, is een goede en duidelijke communicatie onontbeerlijk. De wijze waarop gecommuniceerd wordt over de rol van het CJG is essentieel om die rol waar te kunnen maken. Het gaat hier om commu-

nicatie over wat het CJG doet, waarom het CJG het doet en hoe het werkt. Ook gaat het hier om visie en achterliggende doelen, maar zeker ook over de concrete praktijk. Alleen zo breng je het gesprek op gang, creëer je draagvlak en betrokkenheid. Denk daarbij aan de volgende aandachtspunten:

- A Maak een communicatieplan
- B Deel de visie met belangrijke partners en met professionals
- C Laat zien wat het CJG zelf doet en waarom
- D Laat zien wat burgers al aan initiatieven nemen
- E Laat waar mogelijk zien wat het oplevert
- F Zorg dat andere partijen binnen het CJG weten dat dit gebeurt

2 Samenwerking en krachten bundelen

Het versterken van de pedagogische civil society is uitdrukkelijk iets wat in samenwerking tussen het CJG en andere partners in een wijk gebeurt. Door hun verschillende functie in de wijk staan de diverse partijen in verschillende verhoudingen tot de bewoners. Zo kan een (brede) school ouders bereiken en heeft de jongerenwerker zicht op groepen jongeren.

Het (jeugd)welzijnswerk, maar ook woningbouwcorporaties en kindcentra hebben allen vanuit hun rol en functie zicht op wensen en mogelijkheden van burgers om iets voor elkaar te betekenen. Al deze organisaties kunnen ook een rol vervullen in het faciliteren van de activiteiten van ouders, medeopvoeders en jeugdigen. Veel organisaties hebben al jarenlang kennis en ervaring met het benutten van eigen kracht en het stimuleren van vrijwillige inzet en participatie. Wat vaak nog nieuw is, is oog hebben voor de potentiële meerwaarde hiervan voor opvoeden en opgroeien. Om een voorbeeld te noemen: buurtbewoners die een burendag organiseren, vinden het wellicht ook leuk om ouder-kindactiviteiten te organiseren, waardoor verschillende generaties elkaar ontmoeten. Het CJG kan juist hier een aanjagende functie hebben.

De spilfunctie van het CJG kan verder omvatten: stimuleren dat krachten gebundeld worden en organisaties bereid zijn hun kennis en ervaring te delen (met inachtneming en erkenning van verschillende rollen en belangen), overzicht houden op wat er gebeurt, voorkomen dat het wiel opnieuw wordt uitgevonden, partners in stelling te brengen en te betrekken en signalen oppakken.

Uit de startfase van de pilot *Allemaal Opvoeders* is gebleken dat niet alles van begin af aan helder is en in mooie projectplannen vast te leggen is. Laat afstemming en coördinatie niet het grootste deel van de aandacht opslokken. Begin met activiteiten en zoek gaandeweg de afstemming. Het versterken van de pedagogische civil society is een bottom-up proces van vernieuwing van beleid.

De samenwerking met het onderwijs ligt voor de hand en heeft op veel plaatsen ook al vorm gekregen. Lector Integraal Jeugdbeleid, Jeannette Doornenbal, wijst erop dat niet alleen het CJG, maar ook het onderwijs belang heeft bij het versterken van sociale verbanden onder ouders. Ouder-oudernetwerken rond een school leveren een bijdrage aan goede leeropbrengsten bij kinderen (Onderwijsraad, 2010). Vanuit het gedeelde belang kan het CJG de school ondersteunen in het realiseren van sterke netwerkwerken van ouders rond de school, door bijvoorbeeld het helpen organiseren van ontmoetingsplekken of ouderavonden. Om dit te kunnen doen is vertrouwen tussen de beroepskrachten van school en het CJG nodig, dat men zich in elkaar kan verplaatsen en dat men over de grenzen van hun eigen beroepsopdracht kunnen kijken. En vooral: "Ga het gewoon doen, blijf niet te lang hangen in visievorming en beleid."³

---

³ Gebaseerd op de inleiding van Jeannette Doornenbal op 25 januari 2011 te Utrecht

3 Bottom-up werken

Het doel is de pedagogische civil society te versterken, niet om deze te organiseren.

Dan zouden we wat burgers voor elkaar kunnen doen weer in handen van professionals leggen. Hoe dan wel?

- Veel opvoeders beschikken al over een netwerk van contacten waarin zij steun vinden of initiatief nemen om gezamenlijk dingen te organiseren. Anderen kunnen hier wat hulp bij gebruiken of kunnen op ideeën worden gebracht. De rol van professionals is dan: voorstellen doen, laten zien wat er mogelijk is en uitnodigen om plannen in te dienen.
- Het organiseren van ontmoeting en uitwisseling kan onderdeel uitmaken van de strategie om een levendige pedagogische civil society te bevorderen, wanneer daartoe vanuit de samenleving weinig initiatief komt terwijl de behoefte er wel is. Denk aan een koffie- of ouderkamer op een school, het inlooppunt van het CJG of een mamma-café. Dit soort bijeenkomsten kunnen bijdragen aan sterke netwerken tussen opvoeders. Bij dergelijke meer gestructureerde groepen moeten de deelnemers wel kunnen meebe-slissen over de vorm en inhoud van een activiteit, zodat het eigenaarschap bij hen ligt.

Bottom-up, maar soms ook top-down

- Een voorbeeld van een door burgers gedragen initiatief is de door ouders en buurtbewoners georganiseerde kindervakantieweek 'fladderen' in Houten. Kinderen nemen in de zomervakantie deel aan georganiseerde activiteiten overdag of verblijven op een kamplocatie waar ook overnacht wordt. Door de betrokkenheid van de ouders en buurtbewoners vervult de week ook een functie in het versterken van onderlinge banden en betrokkenheid bij andermans kinderen. De rol van het CJG is beperkt, het CJG ondersteunt het initiatief en geeft bekendheid aan het fladderen.
- In Eindhoven borrelt het in de wijk Vlokhoven. In de wijkkrant worden allerlei activiteiten van en voor wijkbewoners onder de aandacht gebracht. Van een tamboercorps tot de mogelijkheid van advies over positief opvoeden en van een speelgoedmarkt tot een Halloweenocht. De bewoners worden niet alleen uitgenodigd om van aanbod gebruik te maken, maar ook geïnspireerd om zelf iets te initiëren.
- Een voorbeeld van een door professionals georganiseerde activiteit is de opvoedparty in Maastricht. De opvoedparty's zijn bedoeld voor alle ouders die opvoedvragen hebben. Een opvoedparty vindt plaats bij één van de ouders en heeft één specifiek, door de ouders zelf aangedragen, onderwerp. De deelnemende ouders proberen gezamenlijk de opvoedvraag die centraal staat te beantwoorden. Het CJG heeft als rol om ouders op de mogelijkheid van een opvoedparty te attenderen en zorgt voor ondersteuning en begeleiding bij de organisatie ervan. De begeleiding van een opvoedparty omvat ook het inbrengen van pedagogische deskundigheid.

4 Weten wat er leeft en aansluiten bij wat er is

Het startpunt voor professionals om te bepalen welke middelen ze kunnen inzetten, is een verkenning van de wensen die leven onder ouders, medeopvoeders en jeugdigen. Missen zij in hun omgeving een netwerk voor informele steun rond opvoeden? Hoe beoordelen zij de buurt als het gaat om onderlinge betrokkenheid bij kinderen en jeugdigen? Welke activiteiten zouden burgers willen ondernemen om hier iets aan te doen?

Er is al gezegd dat het belangrijk is om aansluiting te zoeken bij (pedagogische) basisvoorzieningen, maar ook bij vrijwilligersorganisaties met een functie in de wijk. Er zijn namelijk vaak al allerlei netwerken, activiteiten en initiatieven, die een bijdrage kunnen leveren aan de pedagogische civil society of die daarvoor mooie kansen bieden. Denk aan de zwangerschapscursus waarvan de moeders elkaar na afloop blijven ontmoeten. Of aan bredeschool activiteiten met kinderen, waarbij aansluitend ook iets voor en door ouders

kan worden opgezet. Of aan de sportclub, waar de coach en andere vrijwilligers samen zorgen voor sportief gedrag op en langs het veld en een sterke samenhang tussen alle betrokkenen.

Via vrijwilligersorganisaties zetten veel mensen zich in voor kinderen en gezinnen. Denk aan programma's als Home Start, de scouting of de speeltuinvereniging. Welke kracht voor de pedagogische civil society is daar nog meer, zijn die initiatieven in beeld en is er een verbinding met het CJG? Dat zijn belangrijke vragen om te beantwoorden. De samenwerking tussen vrijwilligers(organisaties) en professionals in bijvoorbeeld een CJG, kan op verschillende manieren bevorderd worden. Dit is afhankelijk van het doel en de vorm van de vrijwillige inzet en hoe deze zich verhoudt tot het formele aanbod van zorg (van der Klein et al., 2011). In een aantal gemeenten binnen *Allemaal Opvoeders* wordt deze brug geslagen en wordt samengewerkt met organisaties als Mama weet Alles (groepen van ouders met puberkinderen) en Family Factory (workshops over 'gezin zijn' voor ouders, door vrijwilligers). Zorg er wel voor dat het betrekken van vrijwilligers niet zozeer gebeurt om programma's uitgevoerd te krijgen, maar omdat vrijwillige inzet een meerwaarde heeft voor de sociale (opvoed)omgeving. Het programma Vrijwillige inzet voor en door Jeugd en Gezin levert een impuls aan dergelijke vrijwilligersinitiatieven. Zie voor meer informatie www.vrijwillige-inzet.nl.

Wat er leeft onder bewoners en welke bestaande initiatieven kansen bieden voor de pedagogische civil society, kan op verschillende manier onderzocht worden (zie kader).

In kaart brengen wat er leeft en wat al aanwezig is

- Een enquête onder wijkbewoners via scholen, buurthuizen, het CJG of op straat, is een mogelijkheid om zicht te krijgen op wat er leeft en welke bereidheid tot initiatief er is.
- Er kan ook gedacht worden aan een Pedagogische Buurtschouw. Dan laten jonge en oude buurtbewoners zien wat zij zouden willen verbeteren in hun buurt voor een optimaal klimaat voor opvoeden en opgroeien. Ook laten buurtbewoners zien waar zij al trots op zijn. Het is tegelijk ook een manier om het gesprek tussen ouders en medeopvoeders op gang te brengen over samen opvoeden in de wijk en wat zij daar graag in tot stand zouden willen brengen. Naast een bezoek aan fysieke plekken in de wijk, kan ook een pedagogisch café of een buurtpicknick-tafel als locatie worden ingericht, of kunnen mensen een inbreng hebben op grote borden met stellingen. Zie voor meer informatie over de pedagogische buurtschouw www.allemaalopvoeders.nl, onder *ondersteuning en advies*.
- De dialoogmethode is een gestructureerde manier om met bewoners en organisaties gezamenlijk te kijken wat er nodig en mogelijk is in de wijk. Daarbij worden bewoners uitgenodigd om in te brengen wat hen opvalt aan de wijk en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens worden een aantal van die wensen en ideeën uitgewerkt in samenwerking tussen voorzieningen en bewoners. Zie voor meer informatie over deze methodiek www.groeikracht.net. Zie voor de ervaringen hiermee in het project *Allemaal Opvoeders* in Utrecht: www.allemaalopvoeders.nl, onder *praktijk*.
- Voer een inventarisatie uit in de wijk of stad en breng in kaart wat er al is aan infrastructuur voor de pedagogische civil society. Een methode om dit te doen is langsgaan bij uitvoeringsorganisaties van welzijn en wonen en vergeet vooral bewonersinitiatieven, vrijwilligersorganisaties, sportverenigingen en kerken/moskeeën niet.

Zie voor het inventarisatie instrument www.allemaalopvoeders.nl, onder '*ondersteuning en advies*'

5 Zorg dat de doelen realistisch zijn en bouw flexibiliteit in

Het versterken van participatie, ook op het terrein van opvoeden en opgroeien, is een kwestie van lange adem. Vier daarom grote én kleine successen. Ook de dynamiek is anders. Een van de sleutels is om goed aan te sluiten bij de motivatie van burgers. Alleen als je uitgaat van wat burgers drijft, wordt een activiteit ook door hen gedragen. Dat betekent voor beroepskrachten onder andere: wees aanwezig daar waar zij ook zijn. Denk hierbij bijvoorbeeld aan scholen en speeltuinen. Sluit aan bij wat zij willen en leg geen doelen op. Laat vrijwilligers de zaken doen die zij interessant vinden, ondersteun op praktische zaken en neem waar mogelijk de 'rotklussen' over.

Accepteer dat er soms met een kleine groep actieve burgers wordt samengewerkt. Uit diverse studies blijkt dat de initiatiefnemers van activiteiten in de wijk vaak een selectieve groep is (van hoger opgeleide, reeds geactiveerde buurtbewoners). Het is wel degelijk zinvol wanneer professionals de samenwerking met hen aangaan. Deze groep voorlopers kan namelijk een meer brede groep bewoners bereiken met het initiatief. Houd er rekening mee dat de inzet van die burgers geen gegeven is. Als de aanleiding of motivatie voor een initiatief of activiteit wegvalt kan deze doodbloeden, ook al doe je als professional alle goede dingen om het te faciliteren. Burgers bepalen zelf met en voor wie ze zich in willen zetten en dat kan botsen met de doelen van overheid en instellingen die zich op alle burgers richten. Neem bijvoorbeeld een groep ouders die iets met elkaar onderneemt, zij kunnen zelf kiezen met wie ze dat doen. De 'bonding' die hen dat oplevert, is een motiverende factor en draagt bij aan sociale cohesie. Het CJG dat het potentieel van deze actieve ouders wil benutten voor de wijk, zal geneigd zijn hen te vragen ook andere ouders te betrekken.⁴ Dit kan echter leiden tot vermindering van de motivatie. Krachtiger is het om uit te blijven gaan van de drijfveren van de actieve ouders en hen te helpen om tot iets moois te komen met degenen met wie zij dat willen doen.

Micha de Winter over de beweging rond de pedagogische civil society

Allemaal Opvoeders begon rond 2009 als een nogal wild idee. Zou het mogelijk zijn om de Centra voor Jeugd en Gezin die toen overal in het land werden voorbereid, een nieuwe sociale ambitie mee te geven? Namelijk: om de opvoedingskracht van de sociale netwerken rondom kinderen en gezinnen te helpen versterken. Een beetje tot onze verbazing wekte dit wilde idee meteen veel enthousiasme op. De minister wilde investeren, gemeenten meldden zich aan, de professionals gingen aan de slag. Er was geen kookboek of databank met effectieve 'Allemaal Opvoeders' interventies beschikbaar. Het wiel moest op locatie opnieuw worden uitgevonden. Inmiddels begint er met al die nieuwe wielen, getuige deze handreiking, een geheel nieuw voertuig te ontstaan. Een trein die daadwerkelijk op gang is gekomen en die ons allerlei nieuwe perspectieven oplevert: bijvoorbeeld hoe je als ouders elkaars opvoeding kunt versterken, hoe ouderbetrokkenheid bij scholen en wijken kan worden aangemoedigd en hoe kinderen en jeugdigen grotere stem kunnen krijgen bij het verbeteren van de kwaliteit van hun leefomgeving. De komende jaren zal blijken of deze nieuwe 'civil society' benadering ook echt voet aan de grond heeft gekregen en wat precies de effecten ervan zijn op de kwaliteit van de opvoeding. De woorden zijn inmiddels gemeengoed aan het worden. Veel beleidsmakers en professionals hebben het al over het belang van sociale opvoedingsnetwerken. Veel gemeenten zien het versterken daarvan als een belangrijke taak die hoort bij de transitie van de jeugdzorg. Maar uiteindelijk zullen de burgers, de opvoeders, het samen voor elkaar moeten krijgen. Dat gaat ze lukken, daarvan ben ik overtuigd.

⁴ Gebaseerd op de inleiding van Lucas Meijs op 29 juni 2010 te Utrecht.

